

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТА ЕКОНОМІЧНА НЕОБХІДНІСТЬ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS AND THE ECONOMIC NEED FOR THE RESTRUCTURING OF ENTERPRISES

Наукова стаття присвячена дослідженню теоретичних та методологічних особливостей, притаманних реструктуризації підприємств. Розглянуто підходи вітчизняних та зарубіжних науковців до сутності поняття «реструктуризація», які поділено на три групи. На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури, узагальнено та охарактеризовано сукупність видів реструктуризації. У вигляді графічної інтерпретації представлено та описано основні форми проведення реструктуризації, а саме оперативну та стратегічну. Представлено перелік показників, які найчастіше пропонують розраховувати для визначення необхідності проведення реструктуризації із ідентифікацією її виду та форм. Запропоновано метод оцінювання реструктуризаційної спроможності підприємства, який базується на розрахунку інтегрального показника. Запропонований метод було апробовано на ДП «Городницьке лісове господарство». Запропоновано блок-схему удосконалення механізму реструктуризації підприємства, яка передбачає послідовне виконання 13 етапів, а також наведено положення, яким повинен відповідати кожен реструктуризаційний процес.

Ключові слова: реструктуризація, сутність, форми, види, метод оцінювання.

The scientific article is devoted to the study of theoretical and methodological features inherent in the restructuring of enterprises. The approaches of domestic and foreign scientists to the essence of the concept of "restructuring" are considered, which are divided into three groups. It was determined that the most objective approach is the approach according to which restructuring is interpreted as a continuous process of making changes in the company's activities, adapted to the conditions of the internal and external environment. Based on the analysis of domestic and foreign literature, a set of types of restructuring is summarized and characterized. In the form of a graphic interpretation, the main forms of restructuring, namely operational and strategic, are presented and described. A list of indicators is presented that are most often suggested to be calculated to determine the need for restructuring based on the identification of its type and form. The specified list of indicators was applied to the activities of the State Enterprise "Horodnytske Forestry". It was found that most of the indicators did not meet the recommended values or directions of change, and some of them even worsened in dynamics. It was determined that the main factors of the need for restructuring at SE "Horodnytske Forestry" are: an increase in the amount of short-term liabilities; low level of asset liquidity; obsolescence of fixed assets; a significant volume of stocks; decrease in revenue from product sales; the decrease in the level of solvency of the population and the COVID-19 pandemic; imperfect cost management policy. A method of assessing the restructuring capacity of the enterprise is proposed, which is based on the calculation of the integral indicator. The proposed method was tested at the studied State Enterprise "Horodnytske Forestry". The obtained value of the integral indicator confirmed the possibility and necessity of carrying out restructuring measures at the SE "Horodnytske lisorivodstvo", primarily in the areas of profitability and property status. A block diagram for improving the enterprise restructuring mechanism is proposed, which provides for the sequential implementation of 13 stages, and also provides provisions that each restructuring process must comply with.

Key words: restructuring, essence, forms, types, evaluation method.

УДК 330. 341:658

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct68-19>

Лашчик І.І.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
Національний університет
«Львівська політехніка»

Lashchuk Iryna

Lviv Polytechnic National University

Постановка проблеми. Негативні тенденції економічного розвитку країни породжують збільшення чинників необхідності реструктуризації суб'єктів господарювання, серед яких варто виокремити такі: технічна недосконалість виробничого процесу; відсутність ефективної системи менеджменту на підприємстві; брак інвестиційних ресурсів; низький рівень конкурентоспроможності загалом та продукції зокрема; дефіцит власних оборотних коштів тощо. На вирішення зазначених вище проблем спрямований процес, який в економічній та науковій практиці отримав назву реструктуризація.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед авторів, більшість наукових праць яких присвячені реструктуризації підприємств, варто виокремити таких, як: Борисенко О. Є. [1], Лісничий А. В. [2], Смиківчук Т. В. [3], Ніценко В. С. [4], Білик М. Т. [5], та ін. Однак, не зважаючи на численні дослідження науковців та економістів, присвячені реструктуризації, багато питань, котрі стосуються її сутності,

видів та особливостей здійснення залишаються невирішеними.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження сутності, видів, форм реструктуризації, а також розроблення методу оцінювання необхідності реструктуризації та реструктуризаційної спроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Для визначення особливостей, які притаманні процесу реструктуризації, насамперед необхідно з'ясувати її сутність. Для цього, проаналізуємо найбільш поширені підходи науковців та економістів до цього питання (табл. 1).

Проаналізувавши підходи різних науковців до визначення сутності поняття «реструктуризація» вважаємо, що найточнішою є точка зору авторів третьої групи, на думку яких, реструктуризація є безперервним процесом внесення змін у діяльність підприємства, адаптованих умовам внутрішнього та зовнішнього середовища.

**Результати дослідження сутності поняття «реструктуризація»
з точки зору вітчизняних та зарубіжних вчених та економістів**

Групи	Автори	Сутність поняття «реструктуризація»
1 група	Заболотний В. М., Ілко М. П., Івацшиш А. Ф., Єфіменко Р. В.	Реструктуризація – процес, який лежить в основі антикризового управління суб'єкта господарювання та спрямований на подолання кризового стану останнього.
2 група	Ван Хорн Дж., Юн Г. Б., Гохан Патрик.	Трактують поняття реструктуризації із трьох точок зору: реструктуризація – сукупність заходів, спрямованих на усунення проблем, які стосуються виробничої та управлінської діяльності; реструктуризація – сукупність заходів, спрямованих на виправлення чи усунення проблем фінансової діяльності суб'єкта господарювання; реструктуризація – процес, безпосередньо пов'язаний із продажем активів проблемного суб'єкта господарювання.
3 група	Коробков А. Л., Глідка О. О., Окунь Б. А., Форостяк І. Ф.	Реструктуризація – невід'ємна складова загальної системи управління підприємством, спрямована на внесення змін у діяльність останнього залежно від вимог внутрішнього та зовнішнього середовища.
4 група	Миронова І. С., Стецько Р. В., Вовк І. Т., Білик В. І.	Реструктуризація – безперервний процес, спрямований на підвищення рівня фінансової стійкості, надійності та конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта.
5 група	Меленич С. В., Ломова С. І., Решетник І. І., Левицька Г. Й.	Реструктуризація – процес, пов'язаний із зміною організаційної структури підприємства та спрямований на підвищення рівня ефективності діяльності останнього.
6 група	Короп М. Т., Когут І. В., Майорчак І. А., Кутник Г. О.	Реструктуризація – процес, пов'язаний із внесенням коректив чи повної зміни стратегії діяльності суб'єкта господарювання, що відповідає умовам внутрішнього та зовнішнього середовища.

Джерело: [1–5]

Загалом, проаналізувавши точку зору авторів кожної групи щодо сутності процесу реструктуризації, можемо виокремити такі притаманні йому ознаки [2, с. 37]: наслідком реструктуризаційних змін має стати збільшення доданої вартості підприємства; реструктуризація повинна проводитись не лише на підприємства, які знаходяться у кризовому стані, але й на тих, що успішно розвиваються; реструктуризація є безперервним процесом.

Відповідно до розглянутих вище ознак реструктуризації, виокремлюють певні її види, які відображені у таблиці 2.

Перші три класифікаційні ознаки реструктуризації є типовими та добре відомими у науковій практиці. Що стосується останньої класифікаційної ознаки, а саме «за метою проведення», то її сутність зводиться до наступного: кризова реструктуризація – сукупність змін на підприємстві, спрямованих на ліквідацію кризових явищ, уникнення ліквідації та банкрутства останнього; реабілітаційна – реструктуризація, спрямована на подолання наслідків кризи; стабілізаційна – реструктуризація, спрямована на підтримання належного рівня фінансової стійкості підприємства; розвиваюча – реструктуризація, яка повинна проводитись на успішних підприємствах з метою розширення ринкових позицій та підвищення рівня конкурентних переваг (диверсифікація діяльності та вихід на нові ринки збуту).

Таблиця 2

Класифікація видів реструктуризації

Класифікаційна ознака	Види реструктуризації
За тривалістю здійснення	– Короткострокова; – середньострокова; – довгострокова.
За наслідками здійснення	– Локальна; – масштабна.
За характером здійснення	– Фінансова; – технологічна; – виробнича; – організаційна; – управлінська, – правова; – інноваційна.
За метою проведення	– Кризова реструктуризація; – реабілітаційна; – стабілізаційна; – розвиваюча.

Джерело: [1–5]

Залежно від важкості проблем на підприємстві та відповідно термінів, необхідних для проведення реструктуризації виокремлюють оперативну та стратегічну форму її здійснення. У більшості випадках оперативна реструктуризація застосовується у тому випадку, якщо підприємство знаходиться у кризовому стані. Стратегічна ж реструктуризація в основному орієнтована на розширення ринкових позицій і підвищення рівня

конкурентних переваг. Також, окремі автори виокремлюють санаційну форму реструктуризації. Така форма має місце тоді, коли підприємство є неплатоспроможним і проти нього порушено справу про банкрутство.

На рисунку 1 наведено графічну інтерпретацію розглянутих вище форм реструктуризації та відповідні їм заходи.

Для того, щоб визначити, яку форму реструктуризації слід проводити на підприємстві автори пропонують розраховувати певну систему фінансових коефіцієнтів. Перелік показників, які дозволяють визначити необхідність проведення реструктуризації та ідентифікувати її форму наведено у таблиці 2.

За даним методом оперативну реструктуризацію слід проводити, якщо більшість показників не лише не відповідають нормативним значенням але й погіршуються у динаміці. При задовільних значеннях більшості показників можна поєднувати форми реструктуризації.

Застосуємо розглянутий вище метод до діяльності ДП «Городницьке лісове господарство», а результати зведемо у таблицю 3.

Як бачимо більшість розрахованих показників не відповідають рекомендованим значенням чи напрямом змін, а окремі із них навіть погіршуються у динаміці. Більш проблематичним у фінансовому плані є звітний рік, так як у ньому показники погіршуються у динаміці.

Серед основних проблем, які виникли на досліджуваному ДП «Городницьке лісове господарство» варто виділити такі як: збільшення

обсягів термінових зобов'язань досліджуваного ДП «Городницьке лісове господарство»; низький рівень ліквідності активів; застарілість основних засобів; значний обсяг запасів; зменшення обсягу виручки від реалізації продукції, що пов'язано із значною конкуренцією, зменшенням рівня платоспроможності населення та пандемією COVID-19; недосконала політика управління витратами.

Не всі підприємства, які знаходяться у кризовому стані спроможні відновити та продовжувати свою діяльність. Для подолання кризових явищ на підприємстві необхідно мати певний запас матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних та інших видів ресурсів у обсягах, які визначаються характером та глибиною кризи.

Для того, щоб визначити чи доцільно на підприємстві проводити реструктуризаційні заходи, пропонуємо застосувати метод, який базуватиметься на розрахунку інтегрального показника.

Під реструктуризаційною спроможністю пропонуємо розуміти здатність підприємства реалізувати ряд заходів фінансово-економічного, виробничо-технологічного чи організаційно-правового характеру, спрямованих на подолання кризового стану та стабілізацію подальшої діяльності.

Метод оцінювання реструктуризаційної спроможності полягає у розрахунку певного набору фінансових коефіцієнтів із врахуванням вагових коефіцієнтів. Особливість даного методу полягає у тому, що він адаптований до особливостей та специфіки діяльності вітчизняних підприємств лісового господарства.

Рис. 1. Графічна інтерпретація форм реструктуризації підприємства

Джерело: [1–5]

Показники оцінювання необхідності проведення реструктуризації підприємства та ідентифікації її форми

Показники	Рекомендоване значення (напрямок змін)
Коефіцієнт загальної ліквідності, част. од.	Більше 1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, част. од.	0,2-0,35
Рентабельність активів, %	Збільшення
Рентабельність власного капіталу, %	Збільшення
Рентабельність діяльності, %	Збільшення
Рентабельність продукції, %	Збільшення
Період окупності власного капіталу, дні	Зменшення
Коефіцієнт автономії, част. од.	≥ 0,5
Коефіцієнт заборгованості, част. од.	< 0,5
Оборотність дебіторської заборгованості, част. од.	Збільшення
Оборотність кредиторської заборгованості, част. од.	Зменшення
Оборотність сукупного капіталу, част. од.	Збільшення
Оборотність запасів, част. од.	Збільшення
Операційні витрати, тис. грн.	Зменшення
Операційний прибуток (збиток), тис. грн.	Збільшення
Фондовіддача, част. од.	Збільшення
Матеріаловіддача, част. од.	Збільшення
Продуктивність праці, грн./ос.	Збільшення
Собівартість продукції, тис. грн.	Зменшення
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	Збільшення

Джерело: [2-4]

Результати оцінювання необхідності та ідентифікації форми реструктуризації на ДП «Городницьке лісове господарство»

Показники	Рекомендоване значення (напрямок змін)	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Коефіцієнт загальної ліквідності, част. од.	Більше 1	0,16	0,18	0,35
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, част. од.	0,2-0,35	0,03	0,02	0,22
Рентабельність активів, %	Збільшення	4,17	2,69	1,06
Рентабельність власного капіталу, %	Збільшення	35,07	20,53	8,27
Рентабельність діяльності, %	Збільшення	30,88	17,93	15,11
Рентабельність продаж, %	Збільшення	0,75	0,53	0,32
Період окупності власного капіталу, дні	Зменшення	13	22	56
Коефіцієнт автономії, част. од.	≥ 0,5	0,55	0,61	0,60
Коефіцієнт заборгованості, част. од.	< 0,5	0,44	0,38	0,40
Оборотність дебіторської заборгованості, част. од.	Збільшення	95,93	79,46	57,54
Оборотність кредиторської заборгованості, част. од.	Зменшення	74,03	60,04	40,03
Оборотність сукупного капіталу, част. од.	Збільшення	10,1	8,2	5,5
Оборотність запасів, част. од.	Збільшення	13,5	11,1	6,2
Операційні витрати, тис. грн.	Зменшення	156917	129999	86962
Операційний прибуток (збиток), тис. грн.	Збільшення	1447	848	337
Фондовіддача, част. од.	Збільшення	3,05	2,49	1,66
Матеріаловіддача, част. од.	Збільшення	2,1	2,2	2,5
Собівартість продукції, тис. грн.	Зменшення	121155	111041	77110
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	Збільшення	158568	130946	88762
Необхідність та форма реструктуризації		-	Оперативна	Оперативна

- невідповідність показника рекомендованому значенню чи напрямку змін

Отже, при оцінюванні реструктуризаційної спроможності підприємства, пропонуємо розраховувати інтегральний показник, який базується на обчисленні таких фінансових коефіцієнтів: коефіцієнт відновлення платоспроможності підприємства протягом шести місяців; коефіцієнт ліквідності (загальної); коефіцієнт автономії (фінансової незалежності); коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами; коефіцієнт оборотності активів; коефіцієнт фондоддачі; рентабельність діяльності підприємства.

Для кожного із зазначених вище показників визначено нормативні значення та вагові коефіцієнти, які відображені у таблиці 4.

Інтегральний показник оцінювання реструктуризаційної спроможності підприємства має такий вигляд:

$$I_{c.c} = 0,1X_1 + 0,2X_2 + 0,2X_3 + 0,2X_4 + 0,2X_5 + 0,2X_6 + 0,2X_7 + 0,2X_8, \quad (1)$$

де, X_i – коефіцієнти моделі.

Якщо значення інтегрального показника оцінювання реструктуризаційної спроможності менше за 1 це свідчить про неможливість реалізувати ті чи інші реструктуризаційні заходи фінансового оздоровлення. У протилежному випадку, тобто при значенні інтегрального показника більше чи рівне 1 – підприємство має усі можливості реалізувати реструктуризаційний план.

Результати розрахунку інтегрального показника реструктуризаційної спроможності ДП «Городницьке лісове господарство» за 2021 рік наведено у таблиці 5.

Розрахунок значення інтегрального показника реструктуризаційної спроможності ДП «Городницьке лісове господарство» здійснювався таким чином:

$$I_{c.c} = 0,1 \times 0,435 + 0,2 \times 0,67 + 0,2 \times 0,6 + 0,1 \times 0,6 + 0,05 \times 0,37 + 0,12 \times 5,2 + 0,03 \times 1,6 + 0,1 \times 0,15 = 0,0435 + 0,134 + 0,12 + 0,06 + 0,0185 + 0,624 + 0,0498 + 0,015 = 1,029 \text{ ч. од.}$$

Таблиця 4

Нормативні значення та вагові коефіцієнти показників моделі оцінювання реструктуризаційної спроможності підприємства

Показники	Рекомендовані значення	Вагові коефіцієнти
Коефіцієнт відновлення платоспроможності підприємства протягом шести місяців	1,0	0,1
Коефіцієнт загальної ліквідності	2,0	0,2
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	0,5	0,2
Коефіцієнт фінансової стійкості	1,168	0,1
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,216	0,05
Коефіцієнт оборотності активів	0,568	0,12
Фондоддача	1,792	0,03
Рентабельність діяльності підприємства	21,12	0,1

Таблиця 5

Результати розрахунку інтегрального показника реструктуризаційної спроможності ДП «Городницьке лісове господарство» у 2021 році

Показники	Нормативне (рекомендоване) значення, ч. од.	Вагові коефіцієнти, ч. од.	Фактичні значення, ч. од.
Коефіцієнт відновлення платоспроможності підприємства протягом шести місяців	1,0	0,1	0,435
Коефіцієнт загальної ліквідності	2,0	0,2	0,67
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	0,5	0,2	0,6
Коефіцієнт фінансової стійкості	1,168	0,1	0,6
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,216	0,05	0,37
Коефіцієнт оборотності активів	0,568	0,12	5,2
Фондоддача	1,792	0,03	1,6
Рентабельність діяльності підприємства	21,12	0,1	0,15
Інтегральний показник санаційної спроможності ДП «Городницьке лісове господарство»	≥ 1	-	1,029

Отримане значення інтегрального показника реструктуризаційної спроможності ДП «Городницьке лісове господарство» дозволяє стверджувати про можливість та необхідність фінансового оздоровлення. Зокрема, варто відмітити, що план реструктуризації має включати ряд заходів, спрямованих, насамперед, на підвищення рівня

прибутковості та покращення майнового стану останнього.

У процесі розроблення ефективного механізму реструктуризації підприємства в обов'язковому порядку повинні враховуватися такі умови:

- механізм реструктуризації є невід'ємним елементом загальної системи управління підприємством;

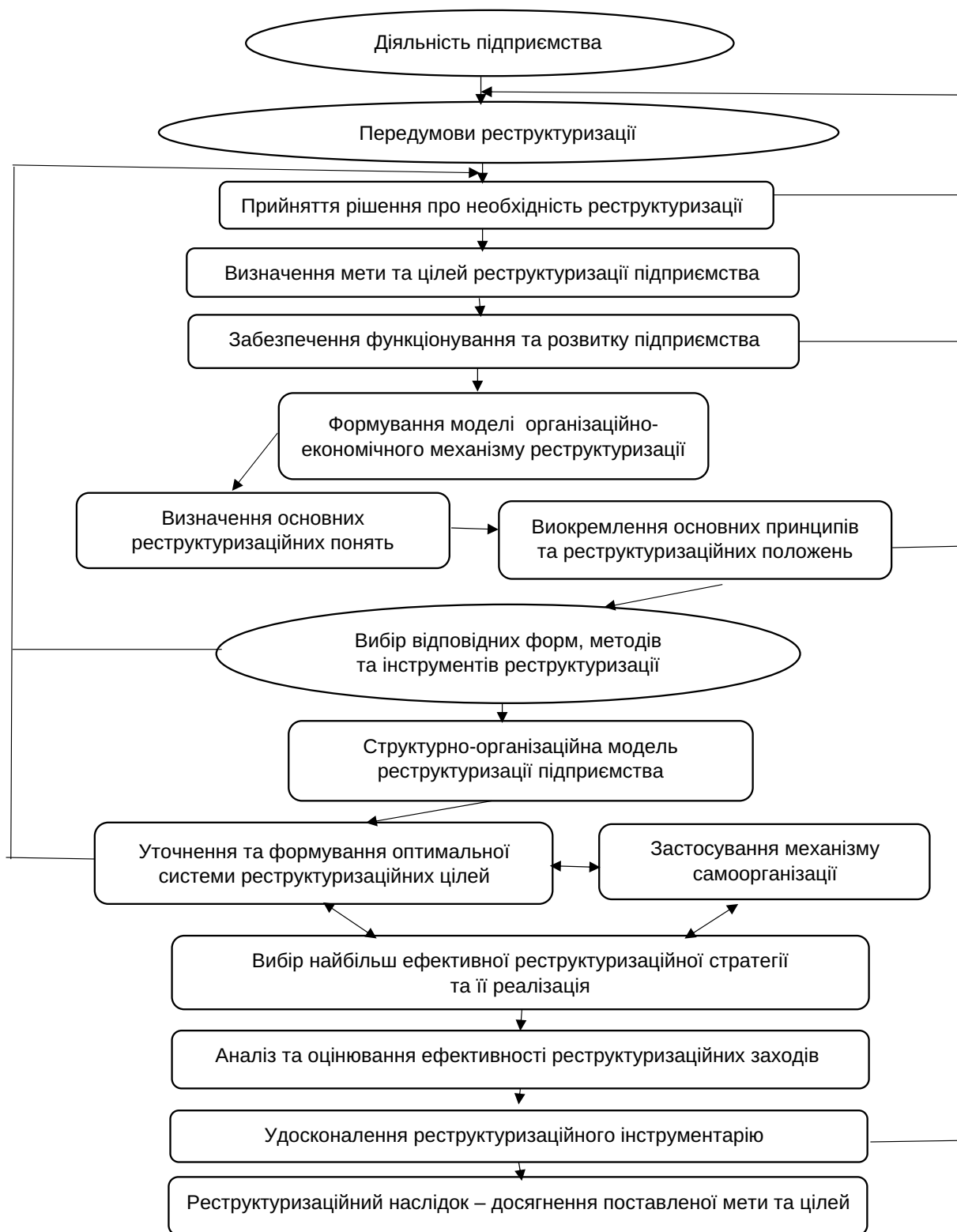

Рис. 2. Блок-схема удосконалення механізму реструктуризації підприємства

– процес реструктуризації завжди має чітко сформовані мету та цілі, а також передбачає реалізацію функцій планування, організування, мотивації, регулювання та контролю;

– реструктуризаційний процес завжди зумовлений певними чинниками.

Основними елементами удосконалення механізму реструктуризації підприємства у тому числі ДП «Городницьке лісове господарство» є такі (рис. 2):

– чітке формулювання мети та виокремлення цілей реструктуризації підприємства;

– виокремлення критеріїв досягнення поставлених цілей;

– наявність чітко сформованих принципів і положень управління реструктуризаційним процесом;

– виокремлення найбільш поширених та ефективних форм, методів, засобів та інструментів реструктуризації;

– визначення періоду реструктуризації та формування реструктуризаційної стратегії;

– наявність чітко сформованого механізму узгодження інтересів учасників реструктуризаційного процесу;

– наявність механізму самоорганізації;

– аналізування і оцінювання реструктуризаційних заходів із наявністю зворотних зв'язків;

– результати реструктуризаційних заходів та дій.

Висновки з проведеного дослідження. До основних положень, яким повинен відповідати реструктуризаційний процес підприємства, у тому числі ДП «Городницьке лісове господарство» варто віднести такі: структура реструктуризаційних цілей підприємства повинна бути оптимальною; інтереси учасників реструктуризаційного процесу повинні бути максимально узгодженими; організаційно-правова форма діяльності підприємства повинна відповідати умовам середовища функціонування та інтересам учасників реструктуризаційного процесу; реструктуризаційний процес стратегічного характеру вимагає застосування інноваційних підходів та технологій; обов'язковість проведення систематичного контролю та моніторингу; наявність об'єктивної інформаційної основи реструктуризаційного процесу; застосування найбільш ефективного аналітичного інструментарію у процесі реструктуризації підприємства та ін. Відповідність процесу реструктуризації зазначеним вище положенням є запорукою його результативності та ефективності.

Перспективним напрямом подальших досліджень стане більш глибоке дослідження чинників необхідності реструктуризації підприємства, а також конкретних заходів її здійснення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борисенко О. Є., Онуфрієнко Н. Л. Форми та методи реструктуризації підприємства. *Економіка та управління підприємствами*, 2020. Вип. 12–1. С. 181–184.

2. Лісничий А. В. Удосконалення реструктуризаційних процесів на промисловому підприємстві. *Галицький економічний вісник*, 2021. № 3. С. 32–38.

3. Смиківчук Т. В. Сутність реструктуризації підприємств. *Науковий вісник НДТУ України*, 2021. Вип. 22. С. 292–300.

4. Ніценко В. С. Поняття реструктуризації у сучасній економічній думці. *Вісник Хмельницького національного університету*, 2019. № 6. Т. 2. С. 216–218.

5. Білик М. Т. Сутність та класифікація реструктуризації державних підприємств. *Економіст: науковий журнал*. 2016. № 1. С. 96–99.

REFERENCES:

1. Borysenko O. E. (2020) Formy ta metody restrukturyzatsiyi pidpryyemstva [Forms and methods of enterprise restructuring]. *Ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy*, vol. 12–1, pp. 181–184. (in Ukrainian)

2. Lisnychyy A. V. (2021) Udokonalennya restrukturyzatsiynykh protsesiv na promyslovomu pidpryyemstvi [Improvement of restructuring processes at the industrial enterprise]. *Halytskyy ekonomichnyy visnyk*, no. 3, pp. 32–38. (in Ukrainian)

3. Smykovchuk T. V. (2021) Sutnist' restrukturyzatsiyi pidpryyemstv [The essence of enterprise restructuring]. *Naukovyy visnyk NDTU Ukrayiny*, vol. 22, pp. 292–300. (in Ukrainian)

4. Nitsenko V. S. (2019) Ponyattya restrukturyzatsiyi u suchasniy ekonomichniy dumtsi [The concept of restructuring in modern economic thought]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, no. 6, pp. 216–218. (in Ukrainian)

5. Bilyk M. T. (2016) Sutnist ta klasyfikatsiya restrukturyzatsiyi derzhavnykh [Essence and classification of restructuring of state enterprises]. *Ekonomist: naukovyy zhurnal*, no. 1, pp. 96–99. (in Ukrainian)